

DLA doktori értekezés tézisei

Romos Zsolt

Dukay Barnabás:

A kő lobogó lángja

című fuvola szólószonátájának elemzése és történeti
előzményei

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti
tudományok besorolású doktori iskola

Budapest

2014

I. A kutatás előzményei

A fuvola mint szólóhangszer XX. századi virágzásának kezdete az 1930-as évekre tehető. Ebben az időszakban született a fuvolairodalom két nagy jelentőségű műve is: André Jolivet: *Cinq Incantations* és Edgar Varése: *Density 21,5* című szólódarabja. Ezen alkotások alapvetően megváltoztatták a fuvoláról addig alkotott képet. A hagyományos „fuvolaszerűség” helyére a pontos, magasfokú ritmikai komplexitás, dinamikai és előadásmódbeli szélsőségekre való törekvés, a struktúra pontos ismeretének igénye lépett, mely minden szempontból magasabb követelmények elé állította a hangszeres előadókat. Mindezen jellemzők összessége a műveknek és azok előadásainak újfajta, addig nem ismert expresszivitást adott. Ezek után egyre több zeneszerző „fedezte” fel a fuvolát, melynek köszönhetően napjainkig rengeteg mű születik hangszerünkre. Közülük is külön kategóriát képvisel a szólófuvola darab, mely szinte önálló műfajjá vált, sajátos stílust, előadói szemléletet alakítva ki magának. A hangszeres technika fejlődését is ezen művek és a hangszer kiváló, kísérletező előadóinak, művészeinek egymásra gyakorolt kölcsönhatása reprezentálja a legszembevetőbb módon.

Azonban a „szólófuvola darab” mint műfaj az 1970-es évekre nagymértékben behatárolódott, elfáradt. A hangszer technikai lehetőségei, a komponálási és műfajbeli koncepciók, bármennyire igyekeztek újszerűt alkotni, mégiscsak hagyományos keretek között mozogtak, ugyanakkor vállukon cipelték az évezredek hagyományait is. A hetvenes években azonban kiderül, hogy ezen előítéletek többnyire hamisak. Köszönhetően a kísérletező, hangszerük megújításán dolgozó művészeknek – többek között Matuz Istvánnak – bebizonyosodik, hogy az addigi ismeretek nagyszabású felülvizsgálatra, jelentős bővítésre szorulnak. Nyilvánvalóvá válik, hogy a hangszer korlátozott lehetőségei egy csapásra megnyíltak, a modern, kiterjesztett fuvolatechnika újszerű hanghatásai is a zeneszerzők, előadóművészek rendelkezésére állnak.

II. Források

Dukay Barnabás és Matuz István kapcsolata az 1970-es évekig vezethető vissza. Az ismeretség szakmai alapokon indult, de a hasonló zenei látásmód és világszemlélet kohéziós ereje tisztelettel barátsággá formálta. Talán éppen ezért választja Dukay a fuvolát mint szócsövet. A darab 1969-70-ben íródott, az akkor 20 éves szerző még $+a$ címen jelöli, és műfaját tekintve szólószonátának nevezi darabját. *A kő lobogó lángja* elsődlegesen a barokk szólószonátákkal tart kapcsolatot (különös tekintettel Johann Sebastian Bach szólószonátáira), ugyanakkor láthatatlan, de jól érzékelhető hidat teremt különböző korszakok között. A vizsgálódásaimat is az adott kor szólóirodalmának áttekintésével és a későbbi időszak hasonló műfajában írt jelentős szerzők jelentős műveinek bemutatásával kezdem.

Szembeötlő továbbá, hogy az egész kompozíció központi motívuma a történeti korszakokon átívelő, közismert B-A-C-H Motívum. Ez a hangsorozat – részben elrejtve, részeire szedve, részben jelentőségteljesen előtérbe állítva – az egész művön végighúzódik. Több helyen transzformációk nélkül, nyíltan felmutatva (vagyis eredeti, nem transzponált magasságban), más esetekben átalakított formában találhatunk rá. Többszöri megjelenése rányomja bélyegét az egész műre.

Megfigyelhető, hogy ez a szólószonáta is a négytétéles formai szerkezeten alapszik (*prelúdium, monódia, fuga, posztlúdium*), azonban természetesen más rendszerben, újszerű egyedi látásmódot, szemléletet használva.

III. Módszer

Ezen gondolatok, megfigyelések mentén elindulva izgalmas összehasonlításokra, elemzésekre nyílt alkalmam. A barokk kor és napjainkban Dukay által használt szólószonáta szerkezetének motívikai-, tematikai-, ritmikai-, szimbolikai eszközkészletének vizsgálata, sokszínű, gazdag lehetőségeket tartogatott. Továbbá megállapítható volt, hogy a műről addig semmiféle írásbeli elemzés, tanulmány, összehasonlítás nem készült, lehetőséget adva ez által egy átfogó tudományos munka elkészítésére, be nem járt ösvények, újdonságok felfedezésére.

IV. Eredmények

Dukay műve nem magyarázza önmagát és nem hajlandó elvégezni azt a kockázatos munkát, amelyet befogadóinak kellene elvégeznie – a pontos beszéd minden definíciót lerombol. S éppen azért, mivel ez a zene nem önmagában, hanem az általa felvállalt szellemi állásfoglalásban alapozza meg magát, válik képessé arra, hogy szelíd kérlelhetetlenséggel vezesse tekintetünket önmagán túlra.¹ Az a hozzáadott jelentéstartalom, amivel a mű belső szövete az alkotás során gazdagodik, ahogyan a szimbolika egy-egy tétel láthatatlan rétegeibe, mint többletminőség beépül, a szerző belülről fakadó szándékának kivetülése, melyben a teljességre, a tökéletesre, adott esetben a természettel, a Teremtővel való akadálytalan egybeolvadásra törekszik.

Dukay művészetét is át- és átszövi a világ és ezen belül az önvaló megismerésének, megértésének, megérzésének mélyről fakadó szándéka. Az alkotást mozgató erők, energiák spirituális minősége a cselekvés igazi lényege, amely minőségben a hallgató és önmaga számára is nyitva hagyja a rácsodálkozás, a felismerés lehetőségét.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

- *A Kő lobogó lángja* című szólószonáta kottagrafikai munkálatai (2013-2014)
- Új Zenei Projekt, Bartók Béla Zeneművészeti szakközépiskola és Gimnázium, 2014. április 15. ...önmagunk porát szemünkbe fújja a szél... : Dukay Barnabás szerzői est. (szervező, közreműködő)
- DVD, Bartók Konzi, Új zene, 2014; „Másképp zenélünk”

¹ Dolinszky Miklós: *Az alázat bátorsága*. (<http://ujforras.hu/az-alazat-batorsaga-dukay-barnabas-es-gadogabor-zenejerol-es-zeneleserol/>)